

Бровченко А.К.

старший викладач кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»,
м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ, ЩО МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ, СПРЯМОВАНА НА СПРИЯННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННЮ

Соціальна реабілітація осіб з порушеннями психофізичного розвитку повинна ґрунтуватися на саме такій системі професійної орієнтації під час їх навчання у спеціальних школах, яка дає випускникам цих шкіл якнайбільш повно долучитися до суспільства як повносправним його членам, здатним не тільки до трудової діяльності, а й до отримання задоволення цією діяльністю та усвідомлення власного значення для інших людей. Але зараз ми можемо спостерігати цілий ряд проблем, які заважають оптимальній організації профорієнтаційної роботи з підлітками, які мають інтелектуальні порушення. Серед них можна назвати наступні:

– Мета та завдання професійного самовизначення цієї категорії осіб залишається донині достатньо розпливчастими та не зовсім зрозумілими через майже відсутній реальний вибір майбутньої професійної діяльності та можливостей подальшого навчання.

– У сучасному світі невизначеними залишаються критерії професійного успіху, навіть якщо це стосується

планування майбутнього нейротипових підлітків. Уявлення про ідеальний вибір професії, яка буде забезпечувати задоволення як нижчих, матеріальних, так і вищих, потреб людини, часто не збігається у самих старшокласників з тим, що констатують педагоги та психологи, а також пропонують батьки. Можливість самореалізації осіб з порушеннями психофізичного розвитку утруднена ще в більшому ступені, тому для них доступними залишаються професії, які, можливо, відповідають їх здібностям та рівню засвоєних знань та умінь, але зовсім не відповідають душевним схильностям та інтересам [1].

– На жаль, в системі середньої освіти ще не до кінця усвідомлена актуальність профорієнтаційної роботи, якій приділяється недостатньо уваги. В спеціальних школах дітей знайомлять зі світом професій в більшому ступені з метою їх кращої орієнтації в соціумі, а не для визначення ними майбутнього життєвого шляху, який часто виявляється вже визначеним задовго до того часу, коли дитина стає здатною вибирати. Старшокласників з порушеннями інтелекту готують до професійної діяльності, а не до вибору цієї діяльності, часто свідомо обминаючи питання самовизначення.

– Батьки далеко не завжди залучаються до профорієнтаційної роботи. І залежить це, звичайно, від багатьох факторів, які проявлені саме в сім'ї. Це і соціально-психологічного благополуччя родини, вмотивованість батьків до надання своїм дітям певної самостійності і права на власний життєвий шлях. Але і в освітніх закладах повинна активізуватися робота з батьками та сім'ями взагалі з метою вирішення поставлених завдань адаптації підростаючих дітей у світі дорослих.

Для грамотної організації та здійснення профорієнтації вчителі, психологи та батьки повинні знати головні рушійні

сили професійного самовизначення старшокласників з порушеннями інтелекту, особливості перебігу цього складного процесу, а також мати уявлення про методи цілеспрямованого впливу на формування професійної ідентичності саме у цієї категорії осіб, не беручи для цього автоматично існуючі профорієнтаційні методики, що зарекомендували себе з нейротиповими старшокласниками [2].

Для підлітка з порушеннями психофізичного розвитку правильність вибору сфери праці принципово важлива з низки причин: вибір значною мірою взаємопов'язаний з індивідуальними особливостями учня, коли сутність та умови професійної діяльності можуть вплинути на нього позитивно або негативно; можливість успішного включення молодшої людини до системи трудових відносин – один із основних механізмів успішної соціалізації; сама можливість адекватного професійного вибору утруднена через об'єктивні обмеження видів професійної діяльності, в яких може проявити себе людина з особливостями інтелектуального розвитку.

На жаль, слід враховувати той факт, що для учнів з порушеннями психофізичного розвитку вибір професії звужується до трудоустрою за обмеженим кількістю доступних їм спеціальностей. У зв'язку з цим головним напрямом профорієнтаційної роботи в школі є виховання в учнів інтересів та схильностей до рекомендованих видів праці при врахуванні їх потенційних можливостей, сформованості професійні компетенції. Але вибір повинен залишатися у будь-якому випадку, тому на більш високому рівні слід вирішувати проблему розширення переліку можливих напрямків професійної підготовки для осіб з порушеннями інтелекту. Це могло б бути вирішено спеціальною підготовкою викладачів

закладів професійної освіти, створенням нових освітніх програм для осіб з особливими освітніми потребами в тих видах діяльності, які є для них доступними, але поки ще не охоплені увагою спеціальної та інклюзивної освіти.

Результати попередніх досліджень та спостережень педагогів та психологів практиків [3, 4, 5] дозволяють виділити ряд критеріїв, що визначають готовність старшокласників з порушеннями психофізичного розвитку до професійного самовизначення:

1. Когнітивні критерії, що обумовлюються сформованістю наступних параметрів:

– знання власних нахилів, здібностей, індивідуальних якостей;

– початкова здатність до самоаналізу;

– інформованість щодо різноманітності професій;

– усвідомлення необхідності професійного вибору відповідно до своїх бажань, схильностей, здібностей;

– наявність загальних уявлень про професійну діяльність, загальні та спеціальні професійно-важливі якості;

– розуміння специфіки профільного навчання, його значення для професійного самовизначення.

2. Мотиваційно-ціннісні критерії, що визначаються наявністю:

– зацікавленості у отриманні професійно важливих знань;

– позитивного ставлення до продовження навчання відповідно до профілю, що обирається;

– чіткого уявлення про необхідність вибору напрямку майбутньої професійної діяльності на основі співвідношення своїх професійних намірів з особистісними нахилами та можливостями.

3. Діяльнісно-практичні критерії, що включають в себе наступні знання, вміння та навички:

– здатність до прояву вольових зусиль у досягненні поставлених професійно-орієнтованих цілей;

– готовність до дослідницької, перетворювальної та комунікативної діяльності у вибраній професійній сфері.

Означені критерії повинні враховуватися при побудуванні психолого-педагогічних профорієнтаційних програм, при заповненні їх конкретним змістом, а також при визначенні методів, які використовуються для оптимізації процесу професійного самовизначення старшокласників, формування їх професійної ідентичності та професійної спрямованості.

Список використаних джерел:

1. Бровченко А. К., Кондратенко В. О., Пехарева А. С. Проблема професійного самовизначення підлітків з інтелектуальними порушеннями. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 1 (349), Ч. II, 2022. С. 200-210.*

2. Бистрова Ю. О. Корекційна робота з формування професійного самовизначення учнів з порушеннями психофізичного розвитку. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2012. № 2 (4). С. 121-128.*

3. Мерсіянова Г. М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 80 с.

4. Приходько Т. П. Готовність до вибору професії та професійної діяльності старшокласників допоміжної школи як компонент професійно-трудової соціалізації. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2015. Вип. 30. С. 150- 156.
5. Романова І., Петаєва Н. Система профорієнтаційної роботи в спеціальній школі-інтернаті. *Дефектолог.* 2013. № 3. С. 4-9.

